

the characteristics of storage media, hardware fixation, technical means by which information is reproduced; Operating means; clarifying the information contained in the video and phonograms, photographs; ensuring the integrity of the safety conditions of the information and media on which information is recorded.

Information obtained during the covert proceedings recorded on the storage medium may also be examined in the framework of: photo technical examination and examination of video recording.

Key words: *prejudicial inquiry, undercover investigation (search) actions, evidence, specialist advice, technical tools, research information.*

УДК 343.1:351.746:304.5

О.В. Бочковий

ІГНОРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ХРОНІЧНА РИСА ЧИ ТИМЧАСОВЕ ЯВИЩЕ?

У статті розглянуто основні інформаційно-технічні досягнення, які можуть використовуватись органами досудового розслідування під час виявлення та розслідування злочинів. Указано на недостатність використання інформаційно-технічних засобів у досудовому розслідуванні, що негативно впливає на ефективність такої діяльності. Особливо недолік інформаційно-технічного забезпечення помітний при недостатньому забезпеченні досвідченими фахівцями, що є результатом невдалої кадрової політики, здійснюваної керівництвом МВС України.

Ключові слова: *інформація, інформаційно-технічні засоби, інформаційно-технічне забезпечення, досудове розслідування, інформаційна система, комп'ютерна розвідка, аналіз, злочинність, правопорядок, правоохоронна діяльність.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток науки і техніки набирає небачених раніше масштабів. Ще до недавнього часу фрагменти фантастичних фільмів на сьогодні стали буденністю.

Наукового-технічний прогрес спричинив стрімке запровадження в життя людей різного роду комп'ютерних програм. Сфери їх застосування різноманітні: космос, оборона, промисловість, освіта тощо. Наприклад, спеціальні програми навіть здійснюють діагностику захворювань у медицині й за твердженнями самих медиків точність встановлення діагнозу зросла до 90% [1]. Під час порівнювальних тестів було показано, що за рахунок інтелектуальних програмних алгоритмів досягається підвищення ефективності при скороченні часу встановлення діагнозу до 70%. Це дає можливість значно зменшити кількість помилкових діагнозів, що є ключовим для здоров'я пацієнта. Крім того, відбувається скорочення часу на окупність діагностичного обладнання, зменшується потреба в повторних обстеженнях, знижується ризик юридичних наслідків, які можуть виникати при помилковому призначенні неправильного лікування [2].

Але об'єктивно оцінюючи реальність, констатуємо, що ці й більшість інших нововведень широко не застосовуються, їх використовують лише деякі лікувальні заклади. Причина зрозуміла – економіка диктує свої правила. З цієї ж причини можемо говорити про явне відставання від сучасних можливостей науково-технічної озброєності правоохоронних органів. Якщо мовиться про співробітників низових підрозділів правоохоронних органів, то там для доведення винуватості особи, яка обґрунтовано підозрюється у вчиненні тяжкого злочину, з усього різноманіття новітніх технологій застосовують лише принтер, щоб роздрукувати подання для отримання судового дозволу на проведення заходів (а це спроможний реалізувати навіть неповнолітній «хакер»). Та й сама процедура отримання такого дозволу займе не один день, часто втрачаючи актуальність проведення самого заходу.

Однак недостатність фінансування на придбання сучасної техніки не повинна служити виправданням для сформованого відставання юридичної науки, зокрема оперативно-розшукової діяльності в прогнозуванні й проектуванні можливого використання належних і потенційних технічних досягнень у протидії злочинності – бюджет НДІ й відповідних вищів істотних змін не зазнав. Однак зрозуміло, що без належної наукової розробки будь-яка технічна ідея не буде сприйнята практикою, отже й не буде відповідного замовлення на придбання техніки та модифікації її до умов застосування в ОРД. Поле ж для такої діяльності широке.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протидія злочинності є складним і трудомістким процесом, а тому залишається загадкою, чому в ньому надзвичайно низький рівень використання сучасних інформаційних технологій, спроможних значно полегшити таку діяльність. Тим більше, в оперативно-розшуковій діяльності, де поруч зі значним фізичним та психоемоційним навантаженням надзвичайно високий рівень ризику для життя та здоров'я.

Протягом багатьох років серед науковців точаться дискусії та пропонується безліч шляхів застосування сучасних наукових досягнень у правоохоронній діяльності. У кримінальному процесі та теорії ОРД окремі аспекти або суміжні питання цієї проблеми розглядали І.О. Воронов, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, С.В. Єськов, В.П. Захаров, О.І. Козаченко, Д.Й. Никифорчук, В.С. Овчинський, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорельський, Б.Г. Розовський, Е.В. Рижков, В.Г. Самойлов, В.П. Столбовий, І.Ф. Хараберуш, О.М. Чистолінов, Г.О. Юхновець, В.І. Янушко й інші вчені.

Утім, на практиці застосування науково-технічного потенціалу перебуває на край низькому рівні, а постійні кадрові реформи не дозволяють щодо цього сформулювати стратегічну лінію.

Формування цілей. Мета статті акцентувати увагу на недостатньому використанні в діяльності правоохоронних органів України сучасних інформа-

ційно-технічних засобів. Довести корисність і необхідність слідування інформаційно-технічному прогресу вітчизняного досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Хто б міг сказати ще 20 років тому, що спілкування в режимі відеоконференції з будь-якої частини світу за допомогою бездротових гаджетів буде дешевшим, ніж користування стаціонарним телефоном. Більше того, сучасні гаджети дозволяють повністю перенести кабінетну роботу в будь-яке зручне місце та без проблем передавати інформацію у різних формах: від звичайних текстових повідомлень, документів до складних розрахунків, зображень і відеофайлів.

Невже незрозуміло, які перспективи новація створює в разі застосування її в правоохоронній діяльності? Оперативний працівник, дільничний, патрульний можуть повноцінно передавати й отримувати необхідну інформацію і - що головне - приймати обґрунтоване рішення, не витрачаючи час на поїздки й узгодження, не давати можливість правопорушникові «замести» сліди.

Останнім часом набула розповсюдження серед молоді інноваційна інтерактивна гра «Pokemon Go». Суть гри: на смартфон встановлюється спеціальна програма, яка за допомогою включеної камери в режимі реального часу проєктує на монітор зображення вигаданого героя «покемона», котрого потрібно спіямати. Гра активується лише при підключенні до мережі Інтернет й активації камери. Покемон може з'явитись у будь-якому місці й для його пошуку використовується актуальна карта місцевості. Ураховуючи можливості смартфона та ступінь його захищеності, можна стверджувати, що фактично кожен з учасників гри є дистанційним передавачем відеозображення в режимі реального часу. Адже невідомо, хто і з якою ціллю може корегувати місця появи покемонів [3].

Гра отримала неймовірне розповсюдження. Коло гравців розширюється; зрозумілі перспективи, якщо оперативні служби візьмуть участь в іграх, відстежуючи місцезнаходження й переміщення гравців, які представляють інтерес.

Інформаційно-технічне забезпечення та оснащення підрозділів поліції перебуває на вкрай низькому рівні, так само як і кадровий потенціал. Більше того, невдала спроба реформування правоохоронної сфери призвела до втрати її професійного ядра, співробітників, які за рахунок досвіду були здатні виявляти та розслідувати злочини навіть у таких важких умовах [4; 5].

Фактично розпочата в 2015 році реформа поліції - це створення нового підрозділу «патрульної поліції», до якого вдало організували набір персоналу. Водночас потрібно розуміти, що патрульна поліція лише один з великої кількості підрозділів, які протидіють злочинності. А на хвилі загального негативу до правоохоронної сфери було звільнено більшість досвідчених працівників. Відомо, що підготовка патрульного поліцейського складає 4 місяці, а для того, щоб підготувати професійного оперативника чи слідчого потрібно 5-7 років. Завдання підготовки та перепідготовки кадрів набуло особливої гостроти.

Але основна проблема полягає в тому, що в умовах значного погіршення криміногенної ситуації, незаконного озброєння населення за рахунок неконтрольованого руху зброї та боеприпасів із зони АТО й нездорової соціальної обстановки в країні правоохоронна сфера, за відсутності інформаційно-технічного оснащення, втратила більшу частину негласних джерел інформації, які забрали з собою звільнені працівники. Адже саме негласними методами та за рахунок негласних працівників розкривалося більше 80% злочинів. Свого часу на важливість цієї складової у протидії злочинності вказав і Верховний суд США, зазначивши в одній зі справ, що сумніви в неконституційності використання таємних агентів «спричинили б серйозну шкоду боротьбі зі злочинністю» [6, с. 37].

Аналіз останніх публікацій та практики показав, що більша частина цивілізованого світу давно усвідомила важливість і невідворотність інформаційно-технічного прогресу в правоохоронній сфері, роблячи акцент на аналітичній складовій. Так, в англійському журналі «Police» опублікована стаття про використання сучасних інформаційних технологій у роботі фінансових слідчих. На початку XXI століття практично кожна особа залишає за собою електронний слід інформації (наприклад, у Великій Британії загальна кількість баз даних, де громадяни можуть залишити електронний слід, становить близько трьохсот). Перед слідчими постає завдання зібрати дані з цих баз відносно конкретної особи, потім відфільтрувати з цих відомостей такі, що відповідають параметрам розслідування, тобто, інакше кажучи, перевірити отриману інформацію стосовно більш широкого контексту розслідування для того, щоб звести воедино всі відомості й провести аналіз, згідно з яким необхідно діяти надалі [7; 8, с. 22].

Кибернетизація інформаційних потоків, що постійно зростає, зажадала зміни існуючої структури кадрів оперативних працівників. У Скотланд-Ярді (Велика Британія) кількість оперативних працівників-аналітиків перевищує кількість інших («класичних») оперативних працівників у 2,8 рази, а у Федеральному бюро розслідувань (США) – у 4,7 рази. У спецслужбах (Центральне розвідувальне управління, США) цей показник сягає дев'яти. Указані факти дозволяють стверджувати, що в Україні *розвиток аналітичної розвідки потребує виведення організації й тактики правоохоронної діяльності загалом та оперативно-розшукової діяльності зокрема на якісно новий рівень.*

Для здійснення комп'ютерної розвідки останнім часом застосовують спеціалізовані *розвідувальні комп'ютерні програми*. Завдяки своїм специфічним функціям розвідувальні програми, порівняно з іншими програмами пошуково-аналітичного призначення, дозволяють розширити зону пошуку, зменшити пошуковий термін, виявити латентні зв'язки, підвищити цінність отримуваної інформації. Розвідувальні комп'ютерні програми є найбільш універсальним і тому найбільш застосовуваним інструментом аналітичної розвідки. С.С. Овчинський наголошує на винятково важливій ролі сучасних методів обробки

різноманітної інформації для становлення аналітичної розвідки як «самостійного виду діяльності» [9, с. 319].

Комп'ютерна розвідка є заходом, який полягає в пошуку та отриманні оперативної інформації з комп'ютерних систем та мереж. Необхідність проведення цього заходу обумовлена особливостями сучасної злочинності. Як пише О.В. Дем'янчук, комп'ютерні мережі, насамперед Інтернет, усе більш активно використовуються зловмисниками для створення нелегальних ринків збуту зброї, наркотиків, людських органів, порнографічної продукції, вибухових пристроїв, пропозицій щодо надання кілерських «послуг», а також є способом розповсюдження інформації щодо виготовлення саморобних вибухових пристроїв, пропаганди національної ворожнечі й закликів до розв'язання війни [10].

Правоохоронні органи зарубіжних країн широко використовують автоматизовані інформаційно-пошукові системи, які дозволяють значно оптимізувати розкриття та розслідування злочинів, учинених членами організованих угруповань [11]. Але сучасні темпи обміну інформацією та загальний ритм життя, у тому числі й злочинний, змушує постійно удосконалювати методи та способи роботи з постійно зростаючими масивами даних. У цьому процесі незамінними помічниками є інформаційно-аналітичні системи, основною перевагою яких є аналіз та прогнозування.

Можливості сучасних інформаційно-аналітичних систем у державному інформаційному просторі використовуються неповністю. А залучення до процесу обробки даних інформаційного простору глобальної мережі Інтернет дозволяє значно розширити потенціал автоматизованих систем з більшими можливостями виявлення, а основне – прогнозування злочинної діяльності.

Більше того, новітні технології дають змогу активно та продуктивно протидіяти транснаціональній злочинності за рахунок відсутності кордонів у глобальній мережі. Значно полегшується взаємодія та обмін даними між правоохоронними органами різних країн. Приміром, розшукуваний злочинець може бути встановлений шляхом застосування однієї з програм ідентифікації особи за фото чи відеозображенням. Такий досвід уже практикується окремими закордонними державними та приватними відомствами [12; 13; 14].

Більше перспектив у використанні новітніх технологій дає космічна галузь. Адже ще в далекому 1962 році М.С. Хрущов після успішних випробувань в СРСР засобів протиракетної оборони сказав: «Ми можемо поцілити у муху в космосі» [15].

Сьогодні ж у США розробляється система космічного контролю, яка здатна спостерігати за наземними процесами навіть через хмарність [16: 17]. На орбіту Землі на сьогодні виведено 12 тисяч штучних супутників [18].

Водночас, не відомо жодного факту використання можливостей космічних супутників у цілях правоохоронної сфери. Перш за все це поясню-

ється технічними можливостями та фінансовою доцільністю. Але робота в цьому напрямі активно ведеться та є вже перші успіхи в передаванні супутникового зображення у режимі реального часу [19; 20]. Зважаючи на сучасний темп науково-технічного прогресу, досить швидко з'являться технічні можливості космічного моніторингу в правоохоронних цілях.

У ситуації, що склалась, вважається за необхідне активувати запровадження інформаційних технологій у роботу правоохоронних органів. Тим більше, що свою користь інформаційні системи та програми доводять вже давно. Зокрема основні переваги інформаційно-аналітичних систем наведено на прикладі Луганської моделі Інтегрованої інформаційно-аналітичної системи (ІААС), що активно використовувалася до 2014 року. Про її результативність свідчила щорічна практика, коли третину злочинів розкривали в буквальному сенсі не виходячи з кабінету. В інтегрованій інформаційно-аналітичній системі навіть збір первинної інформації про спосіб і обставини скоєння кожного злочину, особу злочинця, який покладається на АПС, зазнав істотних змін. Сам збір необхідної інформації та її аналіз здійснювався в рамках типових моделей, розроблених загальною теорією пізнання, криміналістикою і наукою ОРД. Але будь-яка типова модель формується з урахуванням минулого досвіду, представляє в узагальненому вигляді те, що десь колись було. А життя не стоїть на місці, злочинці виносять уроки з поразок, завданих правоохоронними органами, освоюють нові прийоми та форми протиправної діяльності. Тому при зборі й аналізі оперативно-розшукової інформації робиться постійна поправка на динамічність досліджуваних процесів, можливість появи нових організаційних форм злочинних об'єднань, удосконалення старих і розробки нових прийомів протидії проведенню ОРЗ і розслідування в цілому [21, с. 9].

Завдяки відпрацьованим технологіям за 9 місяців тільки трьома співробітниками одного з підрозділів УІТ ГУМВС в Луганській області (відділу ОРІОН) було розкрито 297 тяжких і особливо тяжких злочинів, розслідування яких традиційними методами виявилось безуспішним (розслідування було припинено у зв'язку з невстановленням винного). Серед них – убивства (зокрема подвійні), розбійні напади, грабежі, торгівля зброєю, тяжкі наркозлочини тощо. При цьому нерідко первинна інформація про злочинців взагалі спочатку відсутня в інформаційних масивах, а сама система була безпосереднім джерелом нової інформації про осіб. Однак повнокровного поширення в інших областях України ІААС не отримала. Більше того, втручання впливових корумпованих осіб з оточення колишнього президента В. Януковича, які відчували загрозу своїй безпеці, призвело до істотного зниження ККД Луганської системи - директивним шляхом були штучно трансформовано облікові показники її роботи.

Висновки. Будучи реалістами, змушені констатувати, що запровадження нових технологій у вітчизняних правоохоронних органах є на крайній низькому рівні. Навіть давно використовувані в інших країнах прийоми та способи застосування інформаційних технологій не стали

предметом оперативно-розшукової науки, а відповідно і її тактики. І криміналістика, і наука оперативно-розшукової діяльності в абсолютній більшості оперують типовими, найбільш поширеними слідчими й оперативно-розшуковими версіями, що знаходять віддзеркалення у відповідних шаблонних методиках. На освоєння останніх має бути орієнтований навчальний процес у вишах та інших навчальних закладах. Так, переважна маса злочинів, при зрозумілих варіаціях, здійснюються за стандартними схемами й застосування типових методик дозволяє їх розкрити. Але за сучасного підходу до збереження кадрового потенціалу, про який згадувалося раніше, це вкрай важко реалізувати. На сьогодні в органах МВС відбулося масове вимивання висококваліфікованих кадрів, середній стаж практичних працівників неприпустимо низький. Звідси відповідна статистика розкриття злочинів.

Використані джерела:

1. Жмудяк Л.М., Жмудяк А.Л. Программа диагностики заболеваний // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.swsys.ru/index.php?page=article&id=2341>. - Назва з екрана.
2. Обзор: ИТ в здравоохранении 2014 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.cnews.ru/reviews/publichealth2014/articles/pomogaet_povysit_kachestvo_meditsinskoj_diagnosticski. - Назва з екрана.
3. Раскрыто настоящее назначение игры Pokemon Go // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://nk.org.ua/geopolitika/raskryito-nastoyaschee-naznachenie-igryi-pokemon-go-63634>. - Назва з екрана.
4. Новая полиция: как переодевание выдали за реформу // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://from-ua.com/news/379693-novaya-policiya-kak-pereodevanie-vidali-za-reformu.html>. - Назва з екрана.
5. Статистика кричит - реформа полиции провалилась, - мнение эксперта // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://newsnetwork.tv/movie/11468/>. - Назва з екрана.
6. Козаченко О.І. Зарубіжний досвід співпраці поліції з громадянами та використання їх допомоги в оперативно-розшуковій діяльності / 90 років карному розшуку України та проблеми вдосконалення його діяльності в сучасних умовах боротьби зі злочинністю. Вісник Луганського держ. універ. внутр. справ імені Е.О. Дідоренка. Спец. випуск № 2, частина 2. Луганськ 2009. - С. 35-47.
7. Police. - 2001. - September. - P. 24-27.
8. Выявление преступников с помощью информационных технологий [Текст] // Борьба с преступностью за рубежом. Информбюллетень. - М.: ВНИИТИ, 2003. - № 6. - С. 19-23.
9. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация. Теоретические основы информационно-прогностического обеспечения оперативно-розыскной и профилактической деятельности органов внутренних дел по борьбе с организованной преступностью [Текст] / С.С. Овчинский. - М.: ИНФРА-М, 2000. - 367 с.

10. Демянчук Е.В. Мониторинг сети Интернет как мероприятие, проводимое с целью получения оперативно значимой информации [Текст] / Е.В. Демянчук // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. - К.: Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2006. - С. 171-178.

11. Хірсіні А.В. Удосконалення автоматизованих інформаційно-пошукових систем, які використовуються у боротьбі з організованою злочинністю [Текст] / А.В. Хірсіні // Право України. - №6. - 2004. - С.55-60.

12. Поиск человека по фотографии - это реальность [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://softopirat.com/main/399-poisk-cheloveka-po-fotografii-yeto-realnost.html>. - Назва з екрана.

13. По фото в соцсети можно узнать о человеке все! [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://3rm.info/publications/13829-po-foto-v-socseti-mozhno-uznat-o-cheloveke-vse.html>. - Назва з екрана.

14. Создана программа для поиска человека в Интернете по фото [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zhzh.info/blog/2011-11-13-3096>. - Назва з екрана.

15. The New York Times, July 17, 1962.

16. Армия США полностью зависит от спутников // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://genocid.net/news_content.php?id=4470. - Назва з екрана.

17. Как Пентагон готовится к новой космической войне // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.dsnews.ua/future/kak-pentagon-gotovitsya-k-novoy-kosmicheskoy-voyne-11052016224400>. - Назва з екрана.

18. 12 тысяч космических спутников под контролем. России не страшны звездные войны // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://tvzvezda.ru/news/forces/content/201503051818-pdbu.htm>. - Назва з екрана.

19. Планета Земля в реальном времени // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.infokart.ru/planeta-zemlya-v-realnom-vremeni/>. - Назва з екрана.

20. Космос ближе, чем кажется. Что могут рассмотреть спутники-шпионы // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zeleniykot.livejournal.com/47205.html>. - Назва з екрана.

21. Гуслицкий В.С., Задорожный Ю.А., Розовский Б.Г. Информационно-аналитическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений: Монография. - Луганск: Изд-во Элтон-2, 2008. - 136 с.

Бочковой А.В. Игнорирование информационно-технического прогресса органами досудебного расследования в Украине: хроническая черта или временное явление?

В статье рассматриваются основные информационно-технические достижения, которые могут использоваться органами досудебного расследования при выявлении и расследовании преступлений. Указывается на недостаточность использования информационно-технических средств при досудебном расследовании, что негативно влияет на эффективность такой деятельности. Особенно недостаток информационно-технического обеспечения заметен

при дефиците опытных специалистов, что является результатом неудачной кадровой политики, осуществляемой руководством МВД Украины.

Ключевые слова: информация, информационно-технические средства, информационно-техническое обеспечение, досудебное расследование, информационная система, компьютерная разведка, анализ, преступность, правопорядок, правоохранительная деятельность.

Bochkovyi O. Ignoring information and technical progress by the pre-trial investigation in Ukraine: chronic or temporary feature?

In the article the basic information and technological advances that can be used by the pre-trial investigation in the detection and investigation of crimes. Specifies the lack of use of information technology tools in pre-trial investigation, which affects the efficiency of such activity.

Analysis of recent publications and practice has shown that most of the civilized world has long recognized the importance and inevitability of information and technology in law enforcement, focusing on analytical component.

The possibilities of modern information and analytical systems in the public information space uses completely. And involvement in processing the information space of the Internet can significantly expand the potential of automated systems with greater ability detect and basic - forecasting criminal activities.

Moreover, new technologies make it possible to actively and productively to counter transnational crime due to lack of borders in the global network. Much easier interaction and communication between law enforcement agencies of different countries. For example, a wanted criminal can be set by applying one of program identification in a photo or video image. This experience is already practiced by certain foreign public and private agencies.

However, being realistic, have stated that the introduction of new technologies in domestic law enforcement is extremely low. Even long been used in other countries of the techniques and methods of application of information technologies do not become the subject of investigative science, and therefore its tactics. And criminalistics, science and operational activities operate in most typical, the most common investigative and operational-investigative versions, which are reflected in the relevant template techniques. In recent development should be focused educational process in universities and other educational institutions. Thus, the overwhelming majority of crimes, with obvious variations, carried on standard schemes, and use of standard techniques allows them to open. But with the current approach to the preservation of human resources, which indicated earlier, it is very difficult to implement. Now the Ministry of Internal Affairs was massive washout of qualified personnel, the average length of practitioners unacceptably low. From statistics on crime detection.

Key words: *Information, information and technical measures information and technical support, pre-trial investigation, information systems, computer intelligence, analysis, crime, law and order, law enforcement.*